

ФІЛІПП СОЛЛЕРС

Таємний агент

З французької переклала Марина Марченко

Львів
Видавництво Анетти Антоненко
Київ
Ніка-Центр
2024

Усупереч зовнішньому враженню, я радше людина дика: квіти, метелики, дерева, острови. Моє життя у болотах, виноградниках, хвилях. Тут не важливо, хто каже «я». Писати від руки, плавати в синьому чорнилі, бачити, як рідина спливає — ось що головне. Я живу на межі пташиного заповідника: сміхотливі картини, білі й сріблясті, яструби, крячки, баранці, качки, крижні, чаплі. О, бути птахом! У домі щоранку вмикаю Ріхтера грати Гайдна, його можна слухати неспинно, ре-мінор, концерт у Мантуї, ноти жваві й уривчасті, я люблю найближчий майбутній час*, я не боюся повторення, дитяча гра, коло, що не йде нікуди, пишемо завжди для голосу, казав Бекетт, немає голосу, немає ні нот, ні слів. Щастя можливе. Я повторюю. Щастя можливе. Іноді це Гленн Гільд, який грає «Добре темперований клавір», підборіддя на клавішах, його також можна слухати без кінця, тепер на це повно часу.

Я починаю тут з місця, де я з'явився на світ. З надзвичайно дорогого для мене місця. Життя

---

* Найближчий майбутній час (Le Futur immédiat) — один з граматичних часів французьких дієслів. — Тут і далі примітки перекладачки.

письменника починається не з його першої публікації, для мене це було б так, наче я не жив упродовж перших двадцяти років, дивна самотність*. Але я жив у чарівному місці, з чітко визначеними правилами поведінки: південний захід Франції. У Бордо. Я вчився спочатку в лицей Монтеस्क'є, потім у лицей Монтеня, це щоб дати уявлення про місце. Два великі письменники жили на цій зачарованій землі. Щоразу, як Гексагон вибухає (Франція, як кажуть), усі збираються в Бордо. У 1870-му, 1914-му, 1940 роках французький уряд переїздив у Бордо. Погляньмо разом. У 1940-му один дивний генерал, який не міг погодитися з колаборацією Франції з Німеччиною, їде в аеропорт Мериньяк (Бордо), сам, і сідає на літак до Лондона. Він дуже самотній, одразу ж дуже самотній, він буде засуджений на смерть і здолає всі труднощі, щоб визволити Францію. Мій батько, він багато не говорить, наспівує оперети час від часу, його звати Октав, легкий баритон. Дуже м'який чоловік, який зазвичай мало в що вірить.

Я народився за три роки до того, у самий апогей Народного фронту**, в 1936 році, наприкінці листопада, 28-го числа. Була субота. Мене звати Філіпп Жуайю, і під моїми вікнами я чутиму вигуки робітників заводу, яким керує мій батько зі своїм братом, «добрий батько, якого Бог мені дав», як сказав Монтень, це надзвичайний вислів; можна запитати, який стосунок до цього всього має Бог, але нехай. Я повернуся до свого глибокого католицизму, який

---

* «Дивна самотність» (Une curieuse solitude) — перший роман Філіппа Соллерса.

** Народний фронт — коаліція лівих партій у Франції, перебував при владі у 1936–1938 роках.

вочевидь суперечив тому способу життя, що я вів, із сексуальною свободою, що легко перевірити. Від самого малку я чую під своїми вікнами ці крики: «Смерть Жуайо!» Це буде моя зустріч із Народним фронтом. «Смерть Жуайо!» А за якийсь час: мати тримає мене на руках, жалюзі напівпрочинені, перед нами картина входу німців у Бордо, ми дивимося на них крізь жалюзі, вони крокують, вони насуваються. Ми живемо в домі з великим парком і садом, одразу на виїзді з міста, на Іспанському шляху. Завод поруч, до нього можна увійти через приховані садові ворота. Я часом ходив туди по неділях, коли там нікого не було, приємно прогулятися поміж вимкненими мовчазними машинами. Але незабаром захоплення будинків, німці шукають, де жити, тож вони заходять, вони влаштовуються, вони займають. Це війна. Відтоді я зрозумів, що завжди буде війна. І що я невинний. Я можу повторювати це без кінця, це нічого не міняє, мені не вірять, але треба повторювати. Це надзвичайно буремна й цікава доба. Німці повністю займають нижні поверхи будинків, ми з ними перетинаємося, вони навіть лякають мене зброєю, розважаючись, моя мати тремтить, побачивши цю сцену, на щастя, вони ніколи не ходять на горище, туди, де ми слухаємо «Радіо Лондон». Мені п'ять-шість років, особисті повідомлення, вихоплені в шумі хвиль, захоплюють мене: «Ми качатимемося по траві», «Я люблю жінок у синьому», «Повторюю, я люблю жінок у синьому». Я дитина, і я слухаю знову, я відкриваю красу мови, я хочу зустріти жінок у синьому, я шукаю довкола себе, швидкоплинні галюцинації й таємні страхи, але горище — наш притулок, ми слухаємо той бік моря, іншим разом це буде в підвалі, ці мандрівки вночі, посеред сирен і вибухів, зачаровують

мене. Усе для мене чари. Ці особисті повідомлення говорять прямо про терористичні акти французького Опору. Мої батьки були фанатичними англофілами, банк сім'ї був «Вестмінстер», і поруч із нами також жила англійка, яку звали Віолета і яка врятувалася від німецької облави. Можливо, вона займалася шпіонажем, а часом брала мене в подорож. У підвалі ми сидимо в повній тиші, щоб нас не виявили, поки німці в саду, ми чуємо, як вони розмовляли, ми не ворушимося. Це відтоді я навчився не довіряти роду людському. Був один австрійський офіцер, який ночував у нас унизу, він не здавався відразливим, бо жлуктив коньяк вечорами, слухаючи Шуберта. Потім я бачив, як німці втікали, геть розбиті.

Побит життя тієї доби позначився в мені. Він тривав попри війну, різні бійні та інші драматичні події, він протидівав і захищав нас. Я згадую крики, які почув у синагозі Бордо, ідучи до тітки, що жила неподалік; я не можу забути це враження, несподіване й дуже гостре, яке справили на мене ці голоси. Це було в той час, коли префектом [Жиронди] у Бордо був Папон, у 1942 році. Його судили й засудили 1997 року, та зрештою звільнили за станом здоров'я. Уся ця доба жваво мене цікавить в історичному й соціологічному плані, тим більше що мою сім'ю спіткає банкрутство. Завод Жуайо зачиниться, будинки знелюдніють, сади й парк також, більше немає нічого. Раптово я опинився в спустошеному будинку, де не залишилося на чому прилягти, крім двох чи трьох шезлонгів, усе зникло. Я багато наголошую на тому, яке враження на мене особисто справив той факт, що два наші симетричні будинки, батьківський і мого дядька з тіткою, були дощенту зруйновані, а

натомість збудували супермаркет. Я описав цей візит у супермаркет у «Портреті гравця» (Portrait du joueur), сильне запаморочення від накладання того, що я бачив і що пережив на тому ж місці. За кожним відділом — відбиток мого дитячого життя, мого зачарованого життя, було дуже болісно розбиратися, де там була моя кімната, де вітальня, кухня, бібліотека й усе решта. Рана, що не загоюється. Отож, щоб захиститися, ще й сьогодні я вдаюся до уяви. От я стою в своїй кімнаті, дивлюсь у вікно на дерева, я там, живий, присутній у сьйві кожної секунди, але щоб насправді бути там, я злегка нахиляюсь убік і спостерігаю, як я спостерігаю. Вікно, сад, тінь високих дерев, письмовий стіл з червоного дерева, предмети, букети, книжкова шафа, мікроскоп, який мені подарував батько, вишуканість парку, моя тітонька Лора, яка йде через сад у чорній сукні, велика магнолія, очі матері, одне горіхове, друге темніше, каштанове, яка насолода, безкінечний пейзаж, який ніколи мене не втомить. Я слухаю також усі ці написані голоси, які я незабаром відкрию для себе, усі ці голоси, які прийдуть свідчити, я їх приймаю й одразу ж роблюся їхнім сучасником: я — Одісей, Ніцше, Бодлер, Ватто, Рембо, Сезанн, Пруст, Пуссен і, звичайно ж, Гельдерлін.

...воно [море] відбирає
І знову вертає пам'ять,
І любов приковує очі людям.
Все інше їм створять поети*.

---

* Цитата з вірша Гельдерліна «Спогад» (Andenken) у перекл. М. Бажана.

Я зливаюся зі світлом, швидкістю, альковом, хвилею, музикою, модуляцією фортепіано, островом Ре, червоною лавою на площі Сент-Агнес у Венеції, запахом церковної свічки в Джезуаті о шостій вечора, маленьким бамбуковим ліском у глибині парку, великим пейзажем Ватто «Товариство в парку», репродукцію якого мати повісила перед моїм ліжком, впустивши природу до моєї кімнати. У мене дедалі частіші напади астми, я не можу дихати, я задихаюся, знову ніч, я сам на сам б'юся зі своїм диханням, я звик, я тримаюся, трохи марю: я зустрічаю Сфінкса, Мойсея, Одиссея, вони пропонують мені свої голоси, їхнє дихання стає моїм, я дякую їм і потроху починаю віддихати, я біжу й прориваюся крізь століття й століття. Як для дитини, я біжу дуже швидко, це нормально, я таємний агент. Без таємниці немає нічого. Музика? Джаз, на мою думку, виграв Другу світову війну, Армстронг, Чарлі Паркер, Телоніус Монк. Ця музика — сама свобода, моя свобода.

*

У три роки я побачив будинки на острові Ре, які пізніше знищать нацисти. Вони були на їхній лінії вогню, Вермахт усе роздобав, сподіваючись — кретини — замурувати Атлантику. На пляжах досі стоять доти. Довелося все відбудовувати. Дуже живі спогади про ці старовинні будинки в яскравому світлі Ре. Пляж, а через дорогу будинки. Я сиджу на колінах у матері, дивлюся на неї, аромат цієї миті завжди зі мною, її очі обернуті до моря, мої — до її обличчя, з мовчазним запитанням, доторк зеленого в її горіховому оці. Яка ж моя мати неповторна. Я зберіг свої білі сандалики, шурхіт піску, музику всіх моїх літ. Неповторна, так, моя мати. Вільна жінка, яка не вдягалась, як заведено, і яка дуже рано захотіла

водити й мати власний автомобіль, Citroën Traction Avant 11 CV, який вона зрештою розбила в кюветі.

Я пережив у безпосередній близькості справді варварське нашествя в місцях, які були зачаровані. Я не отримував жодних наказів від батьків, крім як ніколи не співати «Маршале, ось ми»*. «Якщо тобі скажуть співати, ти виходиш з шеренги, відходиш

убік і не співаєш». Історія з Віші та колаборацією досі глибоко закорінена у Франції, не минає тижня чи місяця, щоб про це знову не заговорили. Про що йдеться по суті? Ми добре знали, що Міттеран зовсім не збирався визнавати відповідальність Французької держави за облогу на зимовому велодромі**, довелося

---

* «*Maréchal nous voilà*» — пісня, написана 1941 року на честь маршала Петена, яка стала фактичним гімном вішистської Франції.

** Зимовий велодром у Парижі — місце, куди 1942 року французька міліція збирала після облав євреїв для відправлення в концентраційні табори.

чекати, коли на сцену вийшов Ширак, щоб пролунала правда, але симптоми цієї трагедії досі з'являються щодня.

Я повертаюся до свого дитинства, чарівного, попри одну велику проблему — хворобу. Погляньте на це обличчя, очі, цю несміливу усмішку, завжди трохи стриману, на світлині непомітні труднощі з диханням, але вони є. Дитина з ураженням дихання й вуха. До п'ятнадцяти років приблизно. По суті, я примудрився бути хворим постійно й уникнути в такий спосіб майже всього: школи, армії, суспільства, всього, бо мусив дотримуватися спеціального режиму. Я пройшов по краю. У мене була астма, важкі напади, довгі ночі з нападами. І головно — постійні отити, аж до цієї операції в дванадцять років, дуже болісної, називається мастоїдит.

Коли мені знадобилося звільнення від військової служби, щоб не їхати до Алжиру, я висунув усі ці аргументи. Щоб переконати лікарів і військову адміністрацію, мені довелося влаштувати голодування, дуже довге, доки я не дійшов до крайньої межі. Я не їв, я більше не розмовляв, я не відповідав на запитання, я невідривно дивився в землю. Моє життя врятував Мальро. До нього звернувся Ґаетан Пікон, керівник його апарату, і сказав, що я помираю. Я був на сході Франції, в Бельфорі, але спочатку мене відправили в Монбельяр, у штрафний батальйон. Мене виявили, бо я підписав був петицію проти тортур в Алжирі — мене дуже вразила книжка Анрі Аллега «Питання» (*La question*), тому я підписав петицію, не вагаючись. Мене негайно відправили до цього дисциплінарного батальйону, в якому до лазарету можна було потрапити тільки з температурою 39°C.

Якось вранці я прогулювався з голим торсом, щоб досягти потрібної гарячки, на вулиці було, мабуть, -10°C . Результат був досягнутий, у мене був жар. Капітан сказав мені: «Ви знаєте, ми взагалі-то маємо право на 2–3% смертей, отак-от». Про те, щоб їхати до Алжиру, не могло бути й мови, я зробив би все, щоб мене звільнили з війська. П'єр Гійота, великий французький письменник, також опинився у в'язниці під час війни в Алжирі, яку, до речі, заборонено було називати війною, це були такі собі «алжирські події». Варто прочитати одну з його найкращих книжок, «Едем Едем Едем» (Éden Éden Éden) 1970 року, до якої ми з Бартом і Лерісом написали передмову. Прочитати також, паралельно, «Могила для 500 тисяч солдатів» (Tombeau pour cinq cent mille soldats), яка вийшла друком 1967 року, і його останню важливу книжку, 2018 року, «Ідіотизм» (Idiotie), про алжирську війну. П'єр Гійота був близьким другом, нехай він увійде до цієї книжки, у білій сорочці й лляному темно-синьому піджаку.

Отож мене мали відправити до Алжиру як простого солдата, але я був звільнений з діагнозом «гострий шизоїдний стан». Я пережив чудовий допит психіатра французької армії, який прагнув зрозуміти, хто я такий. Він ставив мені багато запитань і щоразу я відповідав йому бозна-що. Раптово він просить мене намалювати чоловіка і жінку, поза сумнівом, класичний тест. Я зображую тіло чоловіка і тіло жінки. Я стараюся, ретельно все вимальовую з явно вираженими статевими органами. Але без рук. І тут я бачу, як його очі загораються. Дурень.

Він запитує: «Нічого не бракує?»

Я кажу: «Ні».

Звідси й «гострий шизоїдний стан».

Комісований за другою категорією без пенсії. І коли я висловлюю подяку Мальро, бо я людина гречна, а надто з людьми, які рятують мені життя, він відповідає мені жалобною поштівкою, яку я зберіг: «Це я вам дякую, пане, за те що змогли, принаймні раз, зробити всесвіт менш безумним». Він був міністром культури в уряді генерала де Голля, от і бачимо, що між Мальро та сьогоднішніми міністерствами Франція вочевидь у руїнах.

*

Ось фасад мого будинку, фотографія не дуже якісна, я зробив її, коли мені було тринадцять–чотирнадцять років, я був тоді наче одержимий, знімав його щодня, ніби передчував, що колись мій дім знищать. Ще я фотографував kota, якого дуже любив, його грацію, очі. У сусідньому будинку мешкає чарівна самотня пані, яка все життя відмовлялася від одруження, щоб зберегти любов своїх братів. Зі своєї кімнати я бачу, на віддалі, велику цегляну трубу, чую шум машин і восьмисот робітників і робітниць. «Фабрика листового металу, гальванізації металів, з 1886 року, брати Жуайо, бульвар Гамбетта, 125, Таланс поруч із Бордо». А мій будинок — це 121-й номер. Насамперед варто підкреслити унікальність цієї родини. Отже, перед нами два брати і дві сестри. Двоє братів одружилися з двома сестрами. Мені довелося добре пошукати, щоб знайти когось іще з такою ж ситуацією. Двоє братів, дві сестри і два будинки, які вони збудували, абсолютно симетричні. Це означає дві матері та два батька, у певному сенсі. Двоє братів працювали разом на цьому заводі й ділили між собою завдання. Там були вантажівки, громіздкі машини, вони займали багато місця на вулиці Гамбетта. Тут усе подвійне, все дивно дихає

унікальністю, якої можна тільки прагнути. Я одразу відчув, що в цьому є щось дуже сприятливе, щоб лишатися несприйнятливим до всього, що могло відбуватися в суспільстві. Я тримався добре. Я був останньою дитиною в моїх батьків, після двох дівчат, але був інший хлопчик по той бік стіни моєї кімнати, в іншому будинку. Хлопчик, якого звали П'єр і який дуже швидко зненавидів мою появу, бо я раптом став конкурентом на сімейну справу, зрештою, так він думав, але в мене були зовсім інші схильності. Він був на десять років старший від мене, брат більше, ніж у перших, бо він був сином сестри моєї матері та брата мого батька. Дивна сім'я. Атмосфера постійного натяку на інцест. Усе, що я написав, цього кольору або принаймні цього забарвлення. А тоді ще дві мої сестри, які вочевидь намагалися підкорити мене своєму впливові, хотіли захищати мене, оточити й приходили по мене до школи. Я намагався врятуватися від них бігом. Я весь час біг. Біжу й досі, швидко, дуже швидко. Щоб утекти — велосипед, багато такої їзди. На «ровері» я їздив до ліцею, з ним їздив посидіти у виноградниках замку О-Бріон, розташованого недалеко від місця, де я народився, у найближчому передмісті Бордо, на Іспанській дорозі. Шато дуже знамените, вино грав (галечники провінції Бордо, що дали назву вину), у спеціальних пляшках. У цьому пейзажі життєвої мудрості та мистецтва життя вино посідає особливе місце. Шато О-Бріон, дивовижа. Дитиною я ходив його виноградниками, потім чавив ногами виноград. У чані довго лишатися не можна, бо запах надто сильний, ти падаєш, втрачаєш свідомість. Там було кілька селянських дітей, а я був буржуа, але я був із ними. Я досі відчуваю цю п'янку виноградну силу.

Усе це дає унікальне вино. Мені кажуть, що є й інші вина, в Бургундії, наприклад, але я сумніваюсь, вино — це Бордо. Рухатися треба з півдня на північ, тобто почати з цього неймовірного білого вина, яке треба збирати практично по грону, — сотерн. Як-от Шато д'Ікем. Усе прямо пов'язане з церемоніалом їжі. Із білим вином, яке подають студеним, споживають устриці та ковбаски «крепінет». Потім його лишують у кімнаті, а пізніш знову подають на десерт у простому бокалі, а між тим переходимо до червоного, тобто до сент-емільйон. Незабутня рибна страва — пузанок зі щавлем. Рухаючись далі, потрапляємо в прекрасний край марго. Його подають до антрекота з білими грибами, і так ми піднімаємося до гирла Гарони й Дордоні, що його уславив один з найбільших поетів світу, Фрідріх Гельдерлін. Знову він. Він дістався сюди 1802 року, ідучи з Німеччини пішки. Він розповість про королівське мистецтво краю та красуню Гарону. Він залишався там якийсь час. В одній з моїх книжок, перекладеній китайською, я опублікував фотографію його паспорта, від Республіки Єдиної та Неподільної, підписаного комісаром поліції Бордо, який просив усіх громадян «надавати підтримку цьому поетові, опис якого подається зліва». Отож ми маємо добродія на ім'я Гельдерлін, який прийшов у Бордо, сподіваючись дістатися Греції задля зустрічі з Аполлоном. Гельдерлін — приголомшливий мандрівник, і я не можу без сильного хвилювання читати його чудовий вірш «Спомин», особливо там, де «смагляві жінки ідуть по тропях шовкових». Він мав, як і я, пережити вельми особливий досвід стосунків із регіоном, вином, річками, природою, жінками.

Я йду далі. Дитинство. Хвороба. Хвороба — цікаве

випробування. Я мучився із вухом і з диханням, це було важке випробування, та я одразу ж почав працювати над своєю астмою, що дозволило мені поліпшити вухо і дихання, ті ж самі випробування, що їх зазнав Пруст. «У здоров'ї хвороба відпочиває», — сказав Жозеф Дубер, вдумливий друг Шатобріана, якого я цитую в епіграфі до свого першого роману, «Цікава самотність»: «Найбільша сміливість — бути щасливим». Радість — моя головна філософія. Радість, відрода, думайте, що хоче, але радість понад усе. Вона є свого роду безперервним спостереженням. «Ми відчуваємо і відкриваємо, що ми вічні», — казав Спіноза. Не поступатися, попри всі підступи, драми й закони докола тебе. Триматися за радість — це принцип життя, ввічливість, життєва мудрість. Спіноза, Пруст і Монтень. Усі троє цікаві євреї й радше непокірливі, про що ніколи достатньо не говорять. Радість містить усе, вона розкриває момент, минулий, теперішній, майбутній. Калейдоскоп і таємні кімнати пам'яті, відкривати місця, кольори і часи, я завжди вправляюся, пишучи, я імпровізую, уперед, музико, швидко, ми відлітаємо: Венеція, Нью-Йорк, Париж, Бордо, Ре. Острів Ре, ініціали Вічного Повернення*. Я імпровізую і невпинно повертаюся до цього мотиву, я повторюю, я суперечу, я знову повторююся, байдуже, я, бачте, люблю всі кольори і люблю тільки повторення, тобто Йоганна Себастьяна Баха. Коли до мене приходить смуток, я перевертаю його в сміх, кажуть, що я божевільний, байдуже, я сміюся і йду крізь роки в музиці, будь ласка, голосніше музику, ніби всередині ми носимо оркестр. Один письменник одразу зрозумів, що ми на одній хвилі, особливо щодо війни в

---

* Вічне повернення — *Retour Éternel* (фр.) — *Ré* (острів).

Іспанії, це був Клод Сімон. Він став моїм другом. Він пішов із журі премії Медичі через те, що їй не дали П'єрові Гійота. Я пригадую, що ми запросили його на обід. Це війна, розумієте. Я завжди почувався у стані війни. Поезія — це війна. Я не знаю, як було б, коли б я народився деінде або в інший час чи в інший спосіб, я напевно був би кимось іншим. Але я народився на війні, отож після цього я завжди розглядав війну в тому сенсі, що ніколи не можна дозволяти суспільству «призивати» тебе. Я дуже щасливий бути тут, у цей конкретний момент, у цьому кабінеті, у видавництві Gallimard, на вулиці Гастона Галлімара, книжки, синє чорнило, квітуча тераса. Це видавництво не має рівних у світі. Ніхто не знає, що я робитиму, я маю повну свободу, звичайно ж, на цьому тлі, яке тут гугонить і продовжує жити, усі ці чудові голоси. Тут є екстравагантні привиди, які дихають довкола, послухайте їх, вони те, що Гастон Галлімар називав «пакт із розумом», тобто видавництво вочевидь приймало разом людей надзвичайно різних, які не могли одне одного терпіти в житті, навіть не віталися, навіть переходили на іншій бік вулиці. Сартр і Камю разом, Арагон і Бретон разом, ви уявляєте? Gallimard унікальне. І Mercure також. Один з моїх найкращих спогадів, це коли ще існував Mercure de France* під керівництвом Гаєтана Пікона і в одному з номерів був опублікований уривок з моєї книжки «Драма», 1965 року. Гаєтан Пікон допоміг мені комісуватися з алжирської каторги.

*

---

* Mercure de France — знаменитий французький літературний журнал, заснований у 1672 році, існував з перервами до 1965-го.

1936-й. Моїй матері тридцять років. Вона дуже гарна, у неї дуже запашні парфуми, я дбайливо зберігаю цю світлину у внутрішній кишені піджака, я ніколи з нею не розлучаюсь, ось вона. Її зроблено в рік мого народження. Нарешті хлопчик! Вона ніколи цього не казала, утім, вочевидь думала. Нарешті хлопчик, після двох дівчат, можна собі уявити. Як я вже вам казав, її прикметою були різного кольору очі, одне — темно-каштанове, друге — світло-каштанове (я вже змалу шукав несхожість), тому в моєму житті повторень і відтворень я мав справу з людиною, яка могла бути водночас чаклункою і феєю. Хоч як — чарівниця. Я називаю її так, вона Чарівниця. Я запам'ятав насамперед її голос, її невблаганну насмішкватість проти всіх суспільних установок. Вона була парижанкою. Потім переїхала до Бордо, але їй ніколи насправді не подобалось усе це, бордоська буржуазія, надто здушує. Вона мала вельми свободолюбну вдачу та багато гумору, що не так часто трапляється. Кумедна, вельми кумедна. Дуже гарна актриса, навіть блискуча. Я також чую її сміх. У домі, у саду. Або коли вона співала мені високим тремтливим голосом казку про коробку з іграшками, які страйкують, тощо. Голос

такий важливий, я міг би створити жіночий реєстр усіх важливих для мене голосів. Але він може бути абсолютно негативний. Це чутно одразу, з першого слова, хоч телефоном, хоч як. Важить голос, точно як в літературі, ви це добре знаєте. Голос — це душа і тіло. Я був дуже близький з матір'ю, занадто, поза сумнівів. Дивовижний зв'язок. Це проблема, коли ти приходиш хлопчиком посеред дівчат, ти хочеш зрозуміти відмінності. Я хотів зрозуміти мову дівчат, через перегородку слухав розмови сестер, вони поверталися з вечірок і розмовляли, сміялися, перешіптувались, я шпигував, щоб дізнатися, що вони думають про чоловіків. Звичайно, вони говорили всякі дурниці. Вони були дуже зухвалими, гулі, вечірки-сюрпризи, танці, але треба було одружитися, потім народити дітей, що вони й зробили. Зараз у мене ідилічні стосунки з чарівною внучатою племінницею, яка дбає лише про гроші, але вона дбає про них дуже добре. Вона купує в мене рукописи. Її мати також купує в мене рукописи. Я так живу. Я продаю рукописи, так. Не для установ, до них немає довіри. У мене є колекціонер, який на цьому спеціалізується. Все вручну, не на комп'ютері. Я друкую на машинці, не хочу комп'ютерного екрана, він мене сліпить. Усе на слух і на вдих, там, куди я був найбільше вражений. Свої тексти я не читаю вголос, вони декламуються впівголоса, внутрішнім голосом. Це завжди питання пошуку першої фрази, вона мусить бути там одразу, тоді можна продовжувати. Нагальне й пряме внутрішнє переживання. Майстер мовчання, як каже Рембо.

Я був дуже близький зі своєю молодшою сестрою, Анні. У домі завжди панувала ця кровозмішна

атмосфера, все було забарвлене «кровозмішенням». Так було і з моєю тіткою. Я пам'ятаю кожную секунду. Я хворий, і єдина людина, яку я можу переносити, — це вона, тітка Лора, сестра матері. Вона живе в симетричному будинку, її ліжко стоїть зараз же за маминим, по другий бік стіни, що розділяє подружні кімнати. Я кличу її, вона жертвовно приходить і сідає у мене в головах, біля мого ліжка. Чорне плаття. Я простягаю до неї руку і прошу робити як завжди, гладити її, не припиняючи, гладити повільно, довго. Тож вона майже годину гладила мені праву руку на згині ліктя. Вона робить це, і ми залишаємося так, у тиші, дуже спокійно, у кімнаті напівтемрява. У цій сцені, яка триває, я різного віку: десять, одинадцять, дванадцять, тринадцять, чотирнадцять років. Ми обидва добре усвідомлюємо, що робимо. Принаймні я так мріяв. Звичайно, це була фантазія, та це була дійсність. Моїм клопотом було принести щось зі своїх мрій у дійсність. Іноді мені здавалося, що я досяг успіху. Я був дуже уважним до своїх мрій, гадаю, Лакан це одразу зрозумів, коли побачив і полюбив мене. Він відчував, що я знаю про психоаналітичну роботу, можливо, я міг отак стати психоаналітиком, хтозна? Але зрештою я одружився з психоаналітикинею, це не випадково. Тож там, у спальні, я хворію, а моя тітка Лора мовчки пестить мою руку, ніби надає цій правій руці майбутній дозвіл писати. Це триває роками, і це дуже гарно. Цей образ залишається, я можу споглядати його, коли захочу. Це особливий еротизм, або я в цьому нічого не тямлю. Я прийшов, я жив, я мріяв. Жити так, це ніби я вже жив був. А те, що досі розгортається перед моїми очима, може, я про це мріяв, чи хтось у мені, якого зараз немає, мріє про це.